

Atatürk ve Gençlik

Dr. A. Ferhan OĞUZKAN**

Gençliğe gösterdiği sevgi, beslediği güven ve verdiği önemle yirminci yüzyıl devlet adamları arasında Atatürk'ün seçkin bir yeri vardır. Ben bu yazımda O'nun gençlik karşısındaki tutumunu kendi mektuplarından, demec ve söylevlerinden yararlanarak birkaç yönden açıklamaya çalışacağım.

Gençliğe Karşı Beslediği Sevgi ve Güven :

Atatürk, gençliğe ne denli güvendiğini belki en coşkulu biçimde Başkumandanlık Savaşının ikinci yıldönümünde (30 Ağustos 1924) Dumlupınar'da yaptığı çok önemli bir konuşmasının sonunda ifade eder : «Son sözlerimi, yalnızca, ülkemizin gençliğine yöneltmek istiyorum» diyen Atatürk, şöyle devam eder : «Gençler! Geleceğe güvenimizi güçlendiren ve sürdüren sizsiniz. Siz almakta olduğunuz eğitimle, bilgi ile, insanlıktaki üstünlüğün, yurt sevgisinin, düşünce özgürlüğünün en değerli örneği olacaksınız. Ey yükselen yeni kuşak! Gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yükseltecek ve yaşatacak sizsiniz»¹

O'nun Türk gençliğine verdiği üstün değeri kanıtlayan en anlamlı belge, hiç şüphesiz, «Ey Türk Gençliği!» diye başlayan hitabesidir. Atatürk, 1927 Ekiminde TBMM'de verdiği tarihi söylevde Kurtuluş Savaşından önce ülkenin genel durumunu anlatır; Anadolu'da verilen savaşın acı ve güçlüklerle dolu evrelerini dile getirir; sağlanan parlak sonucu, «yüzyıllardan beri çekilen ulusal felaketin neden olduğu uyanış ve bu aziz yurdun her köşesini sulayan kanların bedeli» olarak değerlendirir, bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin istilacı düşman ordularına karşı kazanılan zafer üzerine atıldığını söyler ve konuşmasının sonunda bu cumhuriyeti Türk gençliğine emanet eder : «Ey Türk Gençliği Birinci ödevin, Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyetini, sonsuza dek korumak ve savunmaktır. Varlığının ve geleceğinin biricik temeli budur. Bu temel senin en değerli hazinendir.» Atatürk hitabesinde gençlere şartların ve ortamın ağır olabileceğini, ulusun fakirlik ve yoksulluk içinde bulunabileceğini hatırlatır, ancak yine de gençlerden ödevlerini unutmama-

* Konunun güncelliği nedeniyle, Ulusal Kültür'ün Ekim 1979, sayı 6'dan aynen alınmıştır.

** Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Öğretim Üyesi.

1 Behçet Kemal Çağlar, **Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri**, Ank.. Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968, s. 139-40.

larını ister : «Ey geleceğin, Türk Çocukları! İşte, bu durum ve şartlar içinde bile ödevin, Türk bağımsızlığını ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun güç, damarlarındaki soylu kanda vardır.»²

Tarihte gençliğine böylesine engin bir güven duygusu beslemiş olan bir başka öndere rastlamak mümkün değildir.

Gençliğin Eğitimiyle İlgili Düşünceleri :

Atatürk, gençlerimizin çağdaş, kendimize özgü, ulusal bir eğitim düzeni içinde yetiştirilmelerinden yana idi. 15 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Eğitim Kongresinde yaptığı açılış konuşmasında gençleri eğitmekle görevli bir öğretmen topluluğu karşısında şöyle diyordu :

«Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara... Bütün yabancı unsurlarla savaşma gerekliliği ve ulusal inançları bütün çöküntüyle her zıt düşünceye karşı şiddetle savunma zorunluluğu aşılmalı olmalıdır. Yeni kuşağın bütün iç dünyasına bu duyuların, bu davranışların sindirilmesi büyük önem taşır. Bitmez tükenmez korkunç bir savaş halinde belirip duran ulusların hayat felsefesi, bağımsız ve mutlu kalmak isteyen her ulus için bu duyularını, bu davranışlarını, bütün şiddetiyle şart koşmaktadır.»

Atatürk, bu konuşmasında yeni kuşağın edineceği özellikler arasında «güçlü bir erdemlik tutkusunun», «güçlü bir düzen ve disiplin sevgisinin» bulunması gerektiğini ekliyor, öğretmenlerden ayrıca yurt çocuklarına «hiçbir zorluk karşısında baş eğmeyerek sabırla, güvenle çalışma» alışkanlığı kazandırılmasını istiyor, silahla olduğu kadar kafayla da savaşmanın ulusumuz için taşıdığı önemi belirtiyordu.³

Atatürk'ün gençlerin eğitimi konusu üzerinde daha başka konuşmalarında da durduğunu görmekteyiz. Örneğin, 1 Mart 1922'de TBMM'nin 1. dönem 3. toplantısını açarken yaptığı bir konuşmada gençlere verilmesi istenilen eğitimin sınırı ne olursa olsun özde yurdumuzun bağımsızlığına, benliğine ve ulusal geleneklerine düşman tüm unsurlarla savaşım gereğinin öğretilmesine dikkatleri çekiyordu.⁴

Atatürk, 27 Ekim 1922'de kendisini Bursa'da ziyaret eden bir öğretmen topluluğu karşısında, gençlere ulusal bütünlüğün, Türki-

2 Salih Omurtak, Hasan Âli Yücel, İhsan Sungu, Enver Ziya Karal, Faik Reşit Unat, Enver Sökmen, Uluğ İğdemir, Atatürk, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1970, s. 184-85.

3 Çağlar, a. g. e. s. 76-77. (Bazı değişikliklerle).

4 Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Milli Eğitimde İlgili Söylev ve Demeciler, Cilt I, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1946, s. 9.

ye devletinin ve TBMM'nin korunmasının öğretilmesinin taşıdığı büyük önemi ise şöyle açıklıyordu :

«Kesinlikle bilmeliyiz ki iki parça halinde yaşayan uluslar zayıftır, hastadır. Çocuklarımıza vereceğimiz öğrenimin sınırı ne olursa olsun, onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz : 1 — Ulusuna, 2 — Türkiye devletine, 3 — Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne düşman olanlarla savaşım gereği.»⁵

Atatürk 20 Ağustos 1924'de Türkiye Muallimler Birliği Kongresi üyeleri şerefine verilen ziyafette yaptığı konuşmada cumhuriyetin fikir, bilim, fen, beden yönlerinden güçlü ve yüksek karakterli koruyucular istediğini söylüyor, öğretmenlerden yeni kuşağı, yani gençleri bu nitelik ve yeteneklerle donanmış olarak yetiştirmelerini diliyor ve sözlerini şöyle bitiriyordu :

«Arkadaşlar!

Yeni Türkiye'nin birkaç yıla sığdırdığı, askeri, siyasal, idari değişiklikler çok büyük, çok önemlidir. Bu değişiklikler, sizin sayın öğretmenler, sizin toplumsal ve düşünsel devrimlerdeki başarınızla sağlanacaktır. Hiçbir zaman hatırınızdan çıkmasın ki cumhuriyet sizden «fikri hür, vicdani hür, irfanı hür» kuşaklar ister!»⁶

Atatürk, genç kuşağın eğitime yön verilirken bilim ve fennin temel alınması gerektiği düşüncesinde idi. 23 Eylül 1925 günü Samsun'da İstiklal Ticaret Okulu'nda öğretmenlerin verdiği bir çay ziyafetinde yaptığı bir konuşmada «dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, başarı için en gerçek kılavuz bilimdir, fendir. Bilim ve fennin dışında kılavuz aramak aymazlıktır, cahilliktir, sapıncıdır» diyordu.⁷

Atatürk yalnız bilim ve fen alanında başarı göstermekle büyük bir ilerleme gösterebileceğine de inanmış değildir.

O, bir konuşmasında şöyle diyordu : «Bir ulusun namuslu bir varlık, saygıdeğer bir yer sahibi olması için o ulusun yalnız bilim ve fen alanında ilerlemesi yetmez. Her bilimin, her şeyin üstünde bir niteliğe sahip olması gerekir ki o da ulusun belli ve olumlu bir karakter taşınmasıyla mümkün olur. Böyle bir karakterden yoksun olan kişiler ve böyle bireylerden oluşan uluslar hiçbir zaman gerçek bir devlet kuramazlar. Böyle uluslar birer fesat ocağı olurlar.»⁸

5 a. e. s. 9.

6 a. e. s. 19-20.

7 a. e. s. 21.

8 Enver Ziya Karal (Derleyen), Atatürk'ten Düşünceler, Ank., Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1969, s. 137.

Atatürk'ün Türk gençliğinin dimağında dalma canlı bir halde tutulmasını istediği ülkelerden biri de «en uygar ve en gönençli ulus olarak varlığımızı yükseltmek» ülküsü idi. O, bu amaca en kısa zamanda ulaşılması için planlı ve akılcı yaklaşımla çalışmanın yanında, ülke sorunlarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak kurumları yaratmak zorunluğuna inanıyordu. İstanbul Üniversitesini çağdaşlaştırırken, Ankara Üniversitesini kurarken, dcğuda Van dolaylarında çeşitli okulları ve üniversitesiyle bir kültür kenti yaratmayı tasarlarırken O, hep bu amacı gerçekleştirmeyi düşünüyordu. O'nun 1 Kasım 1938'de TBMM'nin açılışı için hazırladığı söylevinde üzerinde öncelikle durduğu yüksek öğretimle ilgili tasarıları genellikle tüm gençliğin, özellikle de uzun süre ihmal edilmiş bir bölge gençliğinin daha iyi yetiştirilmesine yönelikti. Bu nedendir ki söylevinin bir yerinde «bu hayırlı girişimin, doğu illerimiz gençliğine kazandıracacağı feyiz (gürlük), cumhuriyet hükümeti için ne mutlu bir eser olacaktır» diyordu.⁹

Türk Gençliğinden Bekledikleri :

Atatürk en yoğun çalışmaları sırasında bile fırsat buldukça okullar, enstitüler, fakülteler başta olmak üzere gençlerin eğitim gördükleri yerleri ziyaret eder, buralarda yapılan törenlere katılmaktan büyük zevk duyardı. Gençlerin arasında bulunmak, gençleri topluca bir arada görmek, hele Cumhuriyet bayramlarında Türk gençliğini temsil eden öğrencileri önünden geçerken selamlamaktan büyük bir mutluluk ve kıvanç duyardı.

Atatürk gençlerle bir arada olduğu zaman onlara kısa ve özlü konuşmalarla öncel ülke sorunları üzerinde bilgi verir, bu arada onlardan, bu sorunların çözümü veya genel olarak yurt kalkınması için neler beklediğini de açıklardı. Örneğin daha 1923 Martında gençlere seslenen konuşmasında hayatın sürekli bir savaş olduğunu vurguluyor, her savaşta olduqu gibi hayat savaşında da bir yenen, bir de yenik düşenin bulunduğunu belirtiyor ve gençlere şu öğüdünü veriyordu : «Sayın gençler... Size Türk gençliğine bıraktığımız, verdiğimiz vicdan emaneti, yalnız ve daima yenmektir ve inanıyorum ki daima veneceksiniz. Ulusun yükselmesi için yapılacak şeylerde, atılacak adımlarda hiç duraksamayın.»¹⁰

Atatürk 11 Ocak 1935'de ziyaret ettiği Mülkiye Mektebi (Siyasal Bilgiler Okulu) öğrencilerine de şöyle sesleniyordu : «Her Türk bireyinin son nefesi, Türk ulusunun nefesinin sönmeyeceğini, onun ölümsüz olduğunu göstermelidir. Yüksel Türk! Senin için yükseklik sınırı yoktur. İşte parola budur.»¹¹

9 Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, a. g. e., s. 40.

10 Karal, a. g. e., s. 142

11 a. e. s. 144.

Atatürk'ün 1937 Martında kendisini yorulmadan izlemeye söz verdiklerini söyleyen bir gençlik grubuna cevabı çok ilginç, çok anlamlıdır.

«Siz genç arkadaşlar, yorulmadan beni izlemeye söz vermişsiniz. İşte ben bu sözden çok duygulandım.

Yorulmadan beni izleyeceğinizi söylüyorsunuz. Fakat arkadaşlar yorulmamak ne demek? Elbet yorulacaksınız. Benim sizden istediğim şey yorulmamak değil, yorulduğunuz zaman bile durmadan yürümek, yorulduğunuz dakikada dinlenmeden beni izlemektir. Yorgunluk insan için doğal bir durumdur. Fakat insanda yorgunluğu yenebilecek manevi bir güç vardır ki işte bu güç yorulanları dinlendirmeden yürütür.

Sizler, yani yeni Türkiye'nin genç evlatları, yorulsanız bile beni izleyeceksiniz. Ben bu akşam buraya yalnız bunu size anlatmak için gelmiş bulunuyorum. Dinlenmemek üzere yürümeğe karar verenler hiçbir zaman yorulmazlar. Türk gençliği ereğe, bizim yüksek idealmize durmadan, yorulmadan yürüyecektir.»¹²

Gençlere Örnek Olacak Kişilik Özellikleri :

Atatürk'ün hayat görüşü, toplum ve ülke sorunlarına bakışı da bugünkü ve yarınki Türk gençliği için sürekli olarak üzerinde durulacak ve örnek alınacak özellikler gösterir.

O, 4 Eylül 1914'te Tefrik Rüştü Aras'a yazdığı mektupta hayatında çok önem verdiği bir hususu şu satırlarla belirtir; «Pekala bilirsiniz ki benim bütün hayatımda, bu ana kadar izlediğim amaç hiçbir vakit kişisel olmamıştır. Her ne düşünmüş ve her neye girişmiş isem daima ülkemin, ulusun ve ordunun adına ve çıkarına olmuştur. Hiçbir zaman şahsımın sivrilip kendini göstermesini düşünmemişimdir.»¹³

Atatürk'ün kişiliğini oluşturan bu özverici, karakteri, çağını da aşar; ileriye, yarınlara uzanan bir görev anlayışına dönüşür. O der ki : «Herhangi bir kimsenin, yaşadıkça sevinçli ve mutlu olması için gereken şey, kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır. Akli başında bir adam, ancak bu suretle hareket edebilir. Hayatta tam zevk ve mutluluk, ancak gelecek kuşakların şerefli varlığı, mutluluğu için çalışmakta bulunabilir.»¹⁴

Atatürk, insan yaşayışında tutkuların yeri olduğunu kabul eder; ancak bu tutkuların yurda büyük yararlar getirecek bir düşünceden,

12 a. e., s. 93-94.

13 Sadi Borak, Atatürk'ün Özel Mektupları, İst., Varlık Yayınevi, 1970, s. 38-39.

14 İhsan Akay, Atatürkçülüğün İlkeleri, İst., Varlık Yayınları, 1964, s. 32-33.

bir ülküden kaynaklanmasını uygun görür. Bu konuda şunları söyler: «Gerçekte tutku olmadan bir iş meydana getirilemez. Fakat onun herhalde ulus yolunda bir hizmet amacına yönelik olması gerekir... Tutkudan vazgeçilemez. Fakat, tutku kişisel olmamalıdır. Tutku, ulusal çıkarı erek edinen amaçlara doğru yönelmektir.»¹⁵

Görülüyor ki Atatürk, tutkulara bile toplumsal kaygıların ve amaçların ilk planda yer alması gerektiğine inanmaktadır. O, kişisel tutkuların toplumsal değeri ve saygınlığı olmadığı sürece hiçbir anlam taşımadığını 12 Ocak 1914 tarihli bir özel mektubunda şöyle belirtir: «Ben bu tutkuların gerçekleşmesini yurduma büyük yararları dokunacak, bana da gereği gibi yerine getirilmiş bir ödevin canlı iç rahatlığını verecek büyük bir fikrin başarısında arıyorum. Bütün hayatımın ilkesi bu olmuştur. Onu çok genç yaşında kazandım ve son nefesime kadar da onu saklayacağım.»¹⁶

Atatürk'ün en belirgin kişilik özelliklerinden biri de, özgür ve bağımsız bir karaktere sahip olması idi. TBMM'nin kuruluşu günleriyle ilgili anılarını anlatırken (22 Nisan 1921) Atatürk kişiliğinin bu yönünü şöyle açıklar: «Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir.» der: «Ben ulusumun ve büyük atalarımın en değerli miraslarından olan bağımsızlık aşkı duyan bir adamım. Çocukluğumdan bugüne değin aile içi, özel ve resmi hayatımın her evresini yakından gönenlerce bu aşkım bilinir.»¹⁷

Atatürk, çocukluğundan ölümüne değin her davranışında bu özelliğini göstermiştir. Onun hayat ve eserlerinin anlatıldığı bir kitapta Atatürk'ün bu özelliği şöyle belirtilmektedir:

«Pek çok bireylerde bağımsızlık eğilimi, onları bencil ve çekingen yaptığı, hatta herkesten uzak bir hayata sürüklediği halde Atatürk'ün başka bir niteliği olan toplum ve kalabalık sevgisi kendisini halkçı, ulusçu ve insanlıkçı yapmıştır. Türk ulusuna ve Türk toplumuna bütün geçmişi, bugünkü durumu ve geleceğiyle bağlanışını kendisi için büyük bir mutluluk kaynağı bilmesi bu duygunun yok edilmez bir eseridir.»¹⁸

Gençlerce Unutulmaması Gereken Görüşleri :

Atatürk'ün toplumumuzun yapısal özellikleri, sorunları, halkın karakteri ve ülkenin bölünmezliği üzerindeki görüşleri de gençlik tarafından daima hatırlanmalıdır. Bunların, Atatürk'ün bir önder ve

15 Karal, a. g. e., s. 133-34.

16 Borak, a. g. e., s. 47.

17 Akay, a. g. e., s. 31-32.

18 Omurtak vb., a. g. e., s. 288.

devlet adamı olarak kimliğini tamamlayan önemli unsurlar olduğu unutulmamalıdır.

Atatürk, ilk gençliğinden başlayarak ölünceye değin, ülkenin ve Türk toplumunun geri kalmışlığının nedenini hiçbir zaman kendi dışımızda aramamıştır. O'nu yakından tanıyan bir yazarımızın belirttiği gibi O'na göre sorun, bir kültür ve uygarlık anlayışı sorunudur.¹⁹ Onun içindir ki Atatürk daima ulusuna çağdaşlaşmayı, Batı uygarlığı ölçülerini benimsemeyi, düşünce ve tutumlarımızda bu ölçülere uymayı amaç olarak gösteriyordu. «Atatürk Devrimi» diye adlandırdığımız toplumsal ve kültürel atılımın da temel amacı bu idi.

Atatürk'ün ilginç ve önemli gözlemlerinden biri de Türklerin «dünya üzerinde yaşamış ve yaşayan uluslar arasında ruhen demokrat doğan tek ulus» olduğu idi. O, bu düşüncesini şöyle açmıyordu : «Eskiden beri toplumumuzda birinden ötekine geçilmez sınıf soyluluğu ve anlayışı hiçbir zaman söz konusu olmamıştır. Derebeyliğin egemen olduğu çok eski dönemlerde bile «asilzadelik» doğuştan gelmiyordu. İç tarihimize bir göz gezdirdiğimiz zaman, bu ülkede sayılan ve saygı duyulan kişilerin çoğu fakir ailelerden doğmuş, insanlığı, yurduna olan hizmeti, cesareti, sevgisi, kahramanlığı ile tanınmış erdemli kimselerdir.»²⁰

Atatürk bir devrimci, bir önder ve bir devlet adamı olarak gençlere kişisel ve toplumsal hayatlarında, daima toplayıcı, birleştirici, kaynaştırıcı, yapıcı ve yükseltici bir tutum ve davranışı benimsetmeye çalışmıştır. O, ne ülkesini doğu ve batı diye ayırır, ne de halkını düşünce veya inanç özellikleri nedeniyle ayrı ayrı kamplarda yer almış görmek isterdi.²¹ O'nun biricik ideali, kurduğu cumhuriyetin örnek bir varlık olarak yaşaması ve gelişmesi idi. «Bu ulus» diyordu. «bu ülke yeni rejim üzerinde dünyanın en akla uygun bir varlığı olacaktır. Ben bunu kendi gözlerimle görmeden ölmeyeceğim.»²²

Atatürk, ölmeden, umudunun büyük ölçüde gerçekleştiğini gördü. Şimdi gençlere düşen ödev, O nun kurduğu ve kendilerine büyük güvenle emanet ettiği cumhuriyetin, yine O'nun benimsediği temel düşünceler ve gösterdiği temel amaçlar doğrultusunda yücelmesi için bütün varlıklarını ortaya koymak olmalıdır.

19 Yaşar Nabi Nayır (Hazırlayan), **Atatürkçülük Nedir?**, İst., Varlık Yayınevi, 1963, s. 52. (F. R. Atay'ın 10/11/1958'de Dünya Gazetesi'nde çıkan bir yazısından)

20 Karal, a. g. e., s. 140-41.

21 a. e., s. 134.

22 a. e., s. 142.

Atatürk'ün çeşitli kaynaklardan aktarılan konuşma ve yazışmalarında birtakım sözcüklerin özleştirilmesi yoluna gidilmiştir.